DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-83>

УДК 332.146

Коба О.В.

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Розвиток будівельної галузі є запорукою стабільного розвитку економіки держави. Дослідження свідчать, що показники діяльності суб'єктів господарювання будівельної галузі України за 2015–2020 роки мали в цілому позитивну динаміку. Зріс внесок будівельної галузі у ВВП країни як в абсолютному, так у відсотковому значенні, збільшувалися обсяги виконаних будівельних робіт, індекс будівельної продукції, кількість діючих суб'єктів господарювання, кількість робочих місць в будівельній галузі. Проте рівень більшості показників суттєво відставав від рівня європейських країн. Значні зміни у ведення будівельного бізнесу внесла пандемія COVID-19. У 2020 році відбулося значне зменшення обсягу капітальних інвестицій у будівельну галузь. Залишаються проблемними і потребують вирішення моменти ліквідації, підключення до системи електромереж, якості контролю, реєстрації, оподаткування, інвестування в будівельній галузі.

Ключові слова: будівельна галузь, капітальні інвестиції, будівельний бізнес, обсяг будівельних робіт.

Koba Olena

Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic National University

DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE AS A GUARANTEE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Summary. The development of the construction industry is the key to stable development of the state economy. Research shows that the performance of economic entities in the construction industry of Ukraine for 2015–2020 had a generally positive trend. The contribution of the construction industry to the country's GDP has increased both in absolute and percentage terms, the volume of construction work performed, the index of construction products, the number of operating entities, and the number of jobs in the construction industry have increased. However, the level of most indicators lagged significantly behind the level of European countries. The COVID-19 pandemic has made significant changes in the construction business. Its consequences have provoked the rapid introduction of new efficient technologies in construction, the use of robotics, the use of innovative safe for humans and environmental materials, the development of green, modular and outdoor construction, the expansion of housing construction. These trends in the construction industry are rapidly changing the world market and require solutions to problems that hinder its development in Ukraine, including: lack of financial resources; insufficient demand for products and services of construction companies; constant growth of production costs; imperfect pricing system; low qualification of employees; insufficient connection between science and practice; low level of research and implementation of the latest developments; high degree of depreciation of fixed assets; bureaucratic obstacles to the implementation of construction projects. To eliminate them, it is necessary to modernize the construction infrastructure; to introduce modern forms of providing enterprises of the construction industry with mechanization, advanced innovative technologies; update their material and technical base; expand sales of construction products; financing of projects (development of mortgage lending for the population, investment support programs for construction by the state and the private sector); to attract new highly qualified personnel; to monitor the quality of construction and installation work performed.

Keywords: construction industry, capital investments, construction business, volume of construction works.

Постановка проблеми. Ефективність національної економіки залежить від розвитку галузей матеріального виробництва, зокрема, будівельної. Будівництво забезпечує створення нових і відновлення вже діючих основних засобів суб'єктів господарювання та населення, завдяки будівництву, відбувається нарощення обсягів виробництва будівельних матеріалів, обладнання, металургії, машинобудування, деревообробної промисловості, нафтохімії, енергетики, транспорту. Розвиток будівельної галузі сприяє зростанню показників інших галузей, впливає на стан економіки країни в цілому, що обумовлює необхідність забезпечення його стабільної позитивної динаміки. Вирішення цього питання забезпечується проведенням ґрунтовного аналізу сучасного стану галузі, виявленням проблем, що перешкоджають її розвитку, та визначенням шляхів їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тенденції розвитку будівельної галузі в Україні

є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, зокрема І. Адамської, Н.І. Верхоглядової, В.Т. Вечерова, І.В. Волохової, В.Ф. Гамаля, А.Ф. Гойка, В.І. Дмитренка, А.Г. Жовтяк, Т.С. Іваницької, Ж.Л. Крисько, Л.І. Куликової, О.В. Латишевої, Л.Г. Ліпич, К.А. Мамонова, Т.В. Момот, В.О. Онищенко, Н. А. Петрищенко, С.А. Романчука, Б. Г. Сеніва, Р.Б. Тяна, О.І. Угдиної, В.Г. Федоренка, Л.М. Шутенка та ін.

Проте, вивчення сучасного стану та перспектив розвитку будівельної галузі, з точки зору забезпечення сталого розвитку економіки держави, залишається актуальним завданням сьогодення.

Стан будівельної галузі, на думку Богінської Л.О., є індикатором макроекономічного клімату в країні, оскільки саме будівельна сфера активно реагує на негативні та позитивні зміни економічної ситуації. Автор вважає, що розвиток будівництва залежить від зовнішніх (функціонування політичної та економічної систем, діючої правової бази, роз-

варту відносин власності, формування галузевого ринку тощо) та внутрішніх умов (організація та технологія будівельного виробництва) [1].

Як відзначає Дмитренко В.І., на сучасному етапі будівельна галузь не є конкурентоспроможною. На його думку, лише на регіональному рівні підприємства будівельної галузі центральних районів та великих міст у зв'язку з їх значними потужностями і інвестиційною привабливістю відіграють провідну роль, а на глобальному рівні будівельній галузі України бракує для цього необхідних фінансових та організаційних перетворень [2].

На відставанні можливостей будівельного комплексу від сучасних вимог ринку практично за всіма параметрами (товарним, господарським, матеріально-технічним, соціальним та ін.) наголошують Щурко У.В., Лобай Р.Р. [3]. На їхню думку, проблеми та перешкоди розвитку будівництва сповільнюють економічний розвиток країни, погіршують її конкурентну позицію.

Дослідження, проведені Латишевою О.В. та Сайко А.Д. [4] свідчать, що така ситуація обумовлена збільшенням ступеню зносу основних засобів, зменшенням обсягів введення нових основних засобів, зниженням рентабельності діяльності будівельних підприємств.

Поліпшення роботи будівельних підприємств з метою забезпечення їх конкурентоспроможності, як стверджують Жовтяк Г.А., Волохова І.В., можливе за рахунок оновлення основних засобів; впровадження інноваційних будівельних технологій; підвищення якості будівельної продукції; вдосконалення управління, розширення горизонту планування; впровадження довгострокових програм фінансування будівництва; сприяння розвитку кластерних утворень [5]. Крім цього, вважає Адамська І., для подальшого розвитку будівельна галузь потребує залучення інвести-

цій, нових кваліфікованих кадрів, упровадження новітніх технологій у виробництво [6].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Пандемія COVID-19 внесла суттєві зміни у ведення будівельного бізнесу: від планування та закриття проектів до найму працівників і зустрічей з клієнтами. Її наслідки спровокували стрімке впровадження в будівництво нових ефективних технологій (3D візуалізація майбутніх проектів у навколишньому середовищі, автоматизований обмір будівель, швидке та доступне моделювання архітектурно-конструкційних змін, інформаційне моделювання будівель), використання робототехніки, застосування інноваційних безпечних для людини і екологічних матеріалів, розвиток зеленого, модульного та виїзного будівництва, розширення житлового будівництва. Ці тенденції будівельної галузі швидко змінюють світовий ринок і вимагають дослідження цілого спектру питань, що стосуються сучасного стану, проблем та перспектив розвитку будівельної галузі України.

Мета статті. Метою даної роботи є аналіз динаміки показників діяльності суб'єктів господарювання будівельної галузі України, з'ясування особливостей та перспектив її розвитку, визначення факторів, що йому перешкоджають.

Виклад основного матеріалу. Будівельна галузь України – стратегічно важлива для розвитку національної економіки, який визначається динамікою обсягів ВВП, що формується у всіх її сферах, зокрема і в будівництві. Результати дослідження свідчать, що протягом 2015–2020 років внесок будівельної галузі у ВВП країни як в абсолютному, так у відсотковому значенні мав позитивну динаміку (таблиця 1). Проте його рівень значно відстає від аналогічного показника європейських країн.

Таблиця 1

Частка будівельної галузі у загальному ВВП України у 2015–2020 роках

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Валовий внутрішній продукт усього, млн. грн.	1988544	2385367	2983882	3560596	3977198	4191864
ВВП будівництва, млн. грн.	38928	47457	64431	81259	107430	120274
Частка будівельної галузі у загальному ВВП, %	1,96	1,99	2,16	2,28	2,70	2,87

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 2

Обсяг виконаних будівельних робіт за видами продукції за 2015–2020 роки

Показник	Одиниця виміру	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Будівництво всього,	млн. грн.	57515	73726,9	105682,8	141213,1	181697,9	202080,8
	%	100	100	100	100	100	100
Інженерні споруди	млн. грн.	28607,5	35620,5	52873,2	74421,5	98108,6	121455,2
	%	49,74	48,31	50,03	52,70	54,00	60,1
Будівлі	млн. грн.	28907,5	38106,4	52809,6	66791,6	83589,3	80625,6
	%	50,26	51,69	49,97	47,30	46,00	39,9
у тому числі							
житлові	млн. грн.	13908,8	18012,8	23730	29344,8	33208,8	29083,6
	%	24,18	24,43	22,45	20,78	18,28	14,39
нежитлові	млн. грн.	14998,7	20093,6	29079,6	37446,8	50380,5	51542
	%	26,08	27,25	27,52	26,52	27,73	25,51

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Рис. 1. Індеси будівельної продукції в Україні у 2015–2020 роках, % до попереднього року

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Зростання частки будівництва в структурі ВВП є наслідком збільшення в періоді, що аналізується, обсягів виконаних будівельних робіт. Він за 2015–2020 роки зріс більше, ніж у 3,5 рази (таблиця 2). При цьому його структура за видами будівельної продукції змінювалася несуттєво. За підсумками 2020 року в Україні виконано будівельних робіт на суму 202080,8 млн. грн., що на 144565,8 млн. грн. більше, ніж у 2015 році, індекс будівельної продукції по відношенню до 2019 року склав 105,6% (рисунок 1) [7]. Нове будівництво у 2020 році становило – 36%, від загального обсягу виконаних будівельних робіт, реконструкція та технічне переоснащення – 37,9%, капітальний і поточний ремонт – 36,9%. Лідерами будівельної галузі за обсягами виробництва є Одеська, Дніпропетровська, Харківська, Київська, Вінницька, Донецька, Полтавська області.

Позитивним є також зростання кількості діючих суб'єктів господарювання в будівельній галузі (таблиця 3).

Так, у 2015 році вона становила 53128 тис. одиниць, це складає 2,79% від загальної кількості суб'єктів господарювання. У 2016 році через фінансову кризу відбулося різке скорочення кількості суб'єктів господарювання у будівництві на 8,92% до 50208 одиниць. Проте, вже з 2017 року почалося зростання даного показника і у 2020 році порівняно з 2016 роком він збільшився на 6718 одиниць, або на 13,38% та перевищив рівень 2015 року. Частка ж суб'єктів

господарювання будівельної галузі у загальній їх кількості за 2015–2020 роки змінилася несуттєво (на 0,09%).

Будівельна галузь в Україні створює велику кількість робочих місць, при цьому даний показник з року в рік зростає (таблиця 4).

Ефективність діяльності будівельної галузі залежить від її інвестування. Капітальні інвестиції у будівельну галузь за період 2015–2019 роки щороку зростали (таблиця 5). Однак у 2020 році відбулося зменшення обсягу капітальних інвестицій у будівельну галузь в 1,6 разів порівняно з 2019 роком. Причиною таких змін варто вважати наслідки локдауну у зв'язку з пандемією COVID-19.

Як свідчать показники України у рейтингу Doing Business (таблиця 6), залишаються проблемними моменти ліквідації, підключення до системи електромереж, якості контролю, реєстрації, оподаткування, інвестування в будівельній галузі [8].

Таким чином, незважаючи на те, що протягом 2015–2020 років в цілому спостерігається позитивна динаміка показників діяльності будівельної галузі в Україні, рівень її розвитку не відповідає рівню європейських країн. Це пов'язано з наявністю ряду проблем, серед яких варто виділити:

- нестачу фінансових ресурсів;
- недостатній попит на продукцію та послуги будівельних підприємств;
- постійне зростання собівартості продукції, яке приводить до підвищення рівня збитковості підприємств та зниження рентабельності їх діяльності;

Таблиця 3

Кількість суб'єктів господарювання будівельної галузі у 2015–2020 роках

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість діючих суб'єктів господарювання, одиниць	1974318	1865530	1805059	1839593	1941625	1973577
з них у будівництві						
одиниць	55128	50208	50261	52531	56855	56926
у % до загального показника кількості діючих суб'єктів господарювання	2,79	2,69	2,78	2,86	2,93	2,88

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 4

**Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання
будівельної галузі за 2015–2020 роки, млн. грн.**

Рік	Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання, тис. осіб	У тому числі/			
		підприємства		фізичні особи-підприємці	
		тис. осіб	у % до загального показника	тис. осіб	у % до загального показника
2015	282,5	248,1	4,1	34,4	1,5
2016	283,9	247,0	4,2	36,9	1,6
2017	293,7	257,8	4,3	35,9	1,5
2018	312,3	272,2	4,5	40,1	1,6
2019	344,5	301,2	4,6	43,3	1,7
2020	329,0	287,3	4,4	41,8	1,6

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 5

Капітальні інвестиції у будівництво за 2015–2020 роки, млн. грн.

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Капітальні інвестиції	43463,7	44444,0	52176,2	55993,9	62346,6	39614,9

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [7]

Таблиця 6

Позиції України в рейтингу Doing Business у 2015–2020 роках

№ п/п	Показник	Позиція України в рейтингу Doing Business					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	Зручність ведення бізнесу	61	83	80	76	71	64
2	Реєстрація бізнесу	20	30	20	52	56	61
3	Отримання дозволу на будівництво	128	140	140	35	30	20
4	Підключення до системи електромереж	61	137	130	128	135	128
5	Реєстрація власності	37	61	63	64	63	61
6	Отримання кредитів	45	19	20	29	32	37
7	Захист інвесторів	65	88	70	81	72	45
8	Оподаткування	74	107	84	73	54	65
9	Міжнародна торгівля	63	109	115	119	78	74
10	Забезпечення виконання контрактів	146	98	81	82	57	63
11	Ліквідація підприємства	142	141	150	149	145	146

Джерело: розроблено автором за даними [8]

– недосконалу систему ціноутворення;
– низьку кваліфікацію працівників, яка частково зумовлена низьким рівнем будівельної освіти, недостатнім зв'язком науки та практики, низьким рівнем новітніх розробок та досліджень [9];
– втрату професійних будівельників через виїзд за кордон [9; 10];
– високий ступінь зносу основних фондів, їх занедбаність через відсутність інвестиційного попиту;
– бюрократичні перешкоди на шляху реалізації проектів [2].

Висновки і пропозиції. Проведені дослідження свідчать, що, незважаючи на пози-

тивну динаміку будівельної галузі протягом 2015–2020 років, в Україні наявні проблеми, які стримують її розвиток. Для покращення результатів діяльності підприємств будівельної галузі України необхідні: модернізація будівельної інфраструктури; впровадження сучасних форм забезпечення підприємств будівельної галузі засобами механізації, передових інноваційних технологій; оновлення їх матеріально-технічної бази; розширення збуту будівельної продукції, фінансування проектів; залучення нових висококваліфікованих кадрів; моніторинг якості виконаних будівельно-монтажних робіт.

Список літератури:

- Богінська Л.О. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України. *Економічні студії*. 2018. № 2. С. 25–28.
- Дмитренко В.І. Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 2(58). С. 120–127.
- Щурко У.В., Лобай Р.Р. Перспективи та перешкоди ефективному розвитку будівельної галузі в Україні. *Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. 2014. Том 1. С. 427–432.
- Латишева О.В., Сайко А.Д. Будівельна галузь України: сучасний стан та її роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2(56). С. 66–73.

5. Жовтяк Г.А., Волохова І.В. Стан та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 6. С. 50–55.
6. Адамська І. Сучасний стан й тенденції розвитку будівельної галузі України. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 5(60). С. 7–15.
7. Діяльність будівельних підприємств. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/bud.htm (дата звернення: 30.10.2021).
8. Doing Business 2020 / International Bank for Reconstruction and Development. URL: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf (дата звернення: 30.10.2021).
9. Кулікова Л.В. Сучасні тенденції розвитку будівельних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 8. С. 52–55.
10. Лучко Г.Й., Когут І.В. Актуальні проекти стратегічного розвитку будівельної галузі України. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8108> (дата звернення: 30.10.2021).

References:

1. Bohinska L.O. (2018) Stan ta perspektyvy rozvytku budivelnnoi haluzi Ukrainy [Status and prospects of development of the construction industry of Ukraine]. *Economic studies*, no. 2, pp. 25–28.
2. Dmytrenko V.I. (2020) Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv budivelnnoi haluzi [Problems and prospects of development of construction industry enterprises]. *Scientific notes of KROK University*, no. 2(58), pp. 120–127.
3. Shchurko U.V., Lobai R.R. (2014) Perspektyvy ta pereshkody efektyvnomu rozvytku budivelnnoi haluzi v Ukraini [Prospects and obstacles to the effective development of the construction industry in Ukraine]. *Problems of development of foreign economic relations and attraction of foreign investments: regional aspect*, vol. 1, pp. 427–432.
4. Latysheva O.V., Saiko A.D. (2019) Budivelna haluz Ukrainy: suchasnyi stan ta yii rol u zabezpechenni staloho rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Construction industry of Ukraine: current state and its role in ensuring sustainable development of the national economy]. *Economic Bulletin of Donbass*, no. 2(56), pp. 66–73.
5. Zhovtiak H.A., Volokhova I.V. (2020) Stan ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv budivelnnoi haluzi [Status and prospects of development of construction companies]. *Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: Economics and Management*, vol. 31 (70), no. 6, pp. 50–55.
6. Adamska I. (2019) Suchasnyi stan y tendentsii rozvytku budivelnnoi haluzi Ukrainy [Current state and development trends of the construction industry of Ukraine]. *Galician Economic Bulletin*, no. 5(60), pp. 7–15.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2021) Diialnist budivelnykh pidpriemstv [Activities of construction companies]. Available at: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/bud.htm (accessed 30 October 2021).
8. International Bank for Reconstruction and Development (2020) Doing Business 2020. Available at: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf (accessed 30 October 2021).
9. Kulikova L.V. (2018) Suchasni tendentsii rozvytku budivelnykh pidpriemstv [Current trends in the development of construction companies]. *Investments: practice and experience*, no. 8, pp. 52–55.
10. Luchko H.Y., Kohut I.V. (2020) Aktualni proekty stratehichnoho rozvytku budivelnnoi haluzi Ukrainy [Current projects of strategic development of the construction industry of Ukraine]. *Efficient economy*, no. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8108> (accessed 30 October 2021).